

УДК 656.025.4:658.788.8

DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-33-41>

Чайка-Петегирич Л. Б.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри зовнішньоекономічної діяльності
Херсонського національного технічного університету*

Chayka-Petegyrych Liliya

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Foreign Economic Activity
Kherson National Technical University*

МУЛЬТИМОДАЛЬНІ ТА ІНТЕРМОДАЛЬНІ ВАНТАЖОПЕРЕВЕЗЕННЯ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ ТРАНСПОРТНОЇ ЛОГІСТИКИ

Анотація. Стаття присвячена теоретичним, прикладним аспектам організації мультимодальних та інтермодальних перевезень вантажів. Такі схеми перевезень забезпечують інтеграцію різних видів транспорту та встановлення операційної сумісності на всіх рівнях транспортної системи. Акцентовано на перевагах мульти- та інтермодальних перевезень, таких як: своєчасність доставки, простота оформлення транспортування, збереженість товару під час транспортування, пакування відповідно до встановлених стандартів. Відзначено, що в Україні галузь мультимодальних перевезень знаходиться на стадії розвитку, питання такого виду перевезень регулюються частково. Окреслено умови, які сприятимуть формуванню в Україні мультимодального та інтермодального сервісу європейського рівня. Серед них: удосконалення законодавчої бази, запровадження правових механізмів для більш широкого використання цих видів перевезень вантажів, створення логістичної інфраструктури, що відповідає критеріям модальності та інтермодальності.

Ключові слова: транспорт, транспортна логістика, вантажні перевезення, мультимодальні перевезення, інтермодальні перевезення, мультимодальні термінали.

Вступ та постановка проблеми. Під час вантажоперевезень застосовуються різні схеми транспортування. Вибір логістичної технології залежить від особливостей вантажу, терміновості доставки, бюджету. Часто всі сторони логістичного процесу знаходяться в різних країнах, на різних материках. Це виключає можливість перевезення одним видом транспорту. Ситуація вимагає планування ефективного логістичного ланцюга, в якому товар послідовно доставляється кількома видами вантажного транспорту від пункту виробництва товару до пункту його

кінцевого призначення. Міжнародний досвід організації транспортних перевезень між країнами привів до створення мультимодальних транспортних систем. Саме на забезпечення кращої інтеграції різних видів транспорту та встановлення операційної сумісності на всіх рівнях транспортної системи і спрямована політика мультимодальних перевезень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації мультимодальних послуг вантажоперевезення, управління ними і їх удосконалення за допомогою

ефективної системи логістики розглядають Р.В. Вернигора, О.Г. Дейнека, С.М. Димарчук, Л.Л. Калініченко, О.О. Карпенко, О.Г. Кухарчик, А.М. Окоороков, О.І. Павленко, О.І. Петренко, К.В. Соляник, В.В. Сторожев, О.В. Шпраменко та інші науковці, фахівці.

Аналізуючи мультимодальні перевезення, автори дають власні визначення досліджуваного поняття. Так, на думку О.І. Петренка, мультимодальні перевезення є одними із найскладніших різновидів логістичного процесу. Він визначає їх як «внутрішньодержавні та міжнародні перевезення вантажу змішаним транспортом за умови доставки вантажу до пункту призначення двома або більше видами транспорту на підставі єдиного договору» [1].

О.Г. Кухарчик під мультимодальними перевезеннями розуміє «перевезення вантажу, що одночасно виконується двома або більше видами транспорту, організовано одним оператором, який бере на себе відповідальність за доставку вантажу «від дверей до дверей» на підставі єдиного договору як на міждержавному, так і на регіональному рівнях» [2, с. 28]. Трактуючи це поняття, науковець притримується холистичного підходу, який передбачає взаємодію різних видів транспорту, що забезпечує споживачам і замовникам гнучкість у виборі транспортних та суміжних сервісів, зумовлених особливостями кожного з видів транспорту.

С.М. Димарчук зазначає, що «комплексні логістичні інтермодальні технології є найдосконалішою формою організації перевезень, оскільки вони дають змогу інтегровано використовувати переваги кожного виду транспорту і надають користувачу високий рівень сервісу перевезень» [3, с. 196]. Мультимодальність, на думку дослідника, «забезпечує організацію і створення нових комплексних технологій транспортування і складської переробки вантажів, забезпечує вибір найоптимальніших транспортних витрат, географічних і технологічних варіантів перевезень» [3, с. 199].

Аналіз публікацій засвідчив, що забезпечення послуг мультимодальності є сучасною тенденцією у міжнародній транспортній логістиці. Це актуалізує подальше дослідження практики використання мультимодальних перевезень, пошук шляхів розвитку транспортно-логістичних систем, зокрема мультимодальної інфраструктури.

Мета статті – розглянути актуальні питання організації мультимодальних та інтермодальних вантажних перевезень в Україні в контексті формування транспортно-логістичної системи.

Результати дослідження. Мультимодальні вантажоперевезення є важливим фактором міжнародної торгівлі. Це підтверджує факт, що протягом останніх чотирьох десятиліть було розроблено та прийнято три Конвенції ООН щодо мультимодальних перевезень вантажів.

Вантажне перевезення є мультимодальним, коли воно здійснюється двома або більше видами транспорту. Інтермодальне перевезення є різновидом мультимодального й означає послідовне перевезення вантажів двома або більше видами транспорту в одній і тій самій вантажній одиниці (контейнер, знімний кузов) або в автотранспортному засобі без перевантаження вантажу під час зміни виду транспорту.

Інтермодальні перевезення в логістиці виникли на етапі глобалізації економіки. В. Сторожев серед основних причин виникнення інтермодальних перевезень називає:

- видалення конкурентної боротьби в міжнародному лінійному судноплаванні, що стимулює розвиток контейнерних перевезень;

- уніфікацію вантажного місця і розвиток прогресивних транспортно-технологічних систем доставки вантажів – контейнерною, ролкерною, ліхтерною, паромною;

- появу інституту операторства, за допомогою якого з'явилася можливість концентрації виконання різноманітних послуг в організації змішаних перевезень в одних руках;

- використання кризного (уніфікованого) мультимодального коносаменту, єдиного для всього транспортно-логістичного ланцюга;

- використання єдиного кризного тарифу у взаєморозрахунках між вантажовласником і оператором [4, с. 6].

Повний комплекс інтермодальних послуг включає шлях від точки завантаження на терміналі до кінцевого одержувача в імпортному напрямі і від точки завантаження вантажу на складі відправника до порту в експорті. Крім портових і залізничних витрат, у послугу включено міжнародне страхування відповідальності й обробка на залізничному терміналі всередині країни. Також клієнти можуть скористатися такими супутніми послугами, як доставка в межах 30–250 км від станції до безпосереднього одержувача або відправника, розформування, стафірування контейнерів та інші сервіси.

Загальним для мультимодального та інтермодального перевезення є застосування декількох підвидів транспортних засобів. Відмінність полягає в тому, що мультимодальне перевезення передбачає наявність одного оператора, що відповідає за вантаж протягом усього транспортування, і єдиної транспортної накладної. Під час інтермодального перевезення потрібне оформлення декількох перевізних накладних. Транспортування вантажу здійснюється двома і більше компаніями. Відповідальність за товар розподіляється між перевізниками, які беруть участь у процесі доставки. Серед переваг мультимодальних та інтермодальних вантажних перевезень варто відзначити: своєчасність доставки, простоту оформлення транспортування, збереження товару під час перевезення, пакування відповідно до визначених стандартів, оптимальність вартості доставки.

Нині в Україні спостерігається інтенсифікація розвитку інтермодальних та мультимодальних перевезень в експортному, імпортному та транзитному сполученнях. Зокрема, йдеться про розвиток інтермодальних перевезень всередині України та у сполученні з країнами Східної Європи та Балтії. Відповідний меморандум про співпрацю з розвитку інтермодальних залізничних перевезень в Україні в липні 2020 року підписали «Укрзалізниця» і німецька компанія «Hamburger Hafen und Logistik AG» (HHLA) та її дочірні підприємства «Контейнерний термінал «Одеса» і ТОВ «Українська інтермодальна компанія». Група HHLA (порт Гамбург, Німеччина) є провідним європейським оператором контейнерних терміналів [5]. Компанія ДП «Контейнерний термінал Одеса» є лідером в Україні з портової перевалки контейнерів. Співпраця передбачає створення нових логістичних продуктів та покращення якості послуг інтермодальних залізничних перевезень: спрощення адміністративних процедур для прискорення курсування поїздів, реалізацію заходів із підвищення ефективності інтермодальних поїздів.

Серед реалізованих заходів – завершене будівництво компанією ДП «Контейнерний термінал Одеса» 4-го пускового комплексу контейнерного терміналу. Це 6-смуговий майданчик для зберігання й обробки контейнерів, оснащений усіма необхідними комунікаціями, освітленням та сучасними козловими контейнерними перевантажувачами на пневматичному ході [6].

Також у межах згаданої співпраці ТОВ «Українська Інтермодальна Компанія» у вересні 2020 року почав курсувати перший регулярний контейнерний поїзд за марш-

рутом Одеса-порт – Тернопіль – Одеса-порт [7]. Партнером у Тернополі виступає ТОВ «Західний контейнерний термінал». Цей сучасний логістичний комплекс заснований у 2017 році для виконання операцій, пов'язаних із контейнерними перевезеннями. Інфраструктура терміналу, наявна спеціалізована техніка та власний транспорт дають змогу зберігати, обробляти та доставляти будь-які види вантажів.

У національній транспортній стратегії України (НТСУ) до 2030 року вказано на необхідність збільшення частки мультимодальних перевезень, що передбачає створення мережі мультимодальних транспортно-логістичних кластерів та логістичних центрів, включаючи сухі порти, термінали та спеціалізовані перевантажувальні комплекси.

Як додаткове програмне керівництво до НТСУ 2030 мініфраструктури розробило Стратегію сталої логістики для України на період до 2030 року. Одним із завдань логістичної стратегії є посилення мультимодальності та взаємодоповнюваності між різними видами транспорту. Стратегія розглядає розвиток мультимодальних транспортних операцій як наскрізну проблему, тому заходи з поліпшення якості роботи мультимодальних перевезень охоплюють: 1) державний сектор (дослідження потреб щодо спроможності та місць розташування логістичних центрів; створення правової основи для прибуткових мультимодальних операцій); 2) освіту (включення проблем мультимодальності, інтермодальності до освітніх програм та досліджень для компетентного навчання логістів); 3) постачальників логістичних послуг (розвиток послуг інтермодальних контейнерних перевезень, здійснюваних операторами автомобільного, залізничного і морського транспорту; розвиток надійних та доступних послуг контейнерних і ро-ро перевезень через Чорне море; розвиток контейнерних перевезень для основних внутрішніх маршрутів на далекі відстані; планування потужностей логістичних центрів та складів і підготовка до інвестицій у них) [8].

Вищезазначене доводить, що в Україні розвиток галузі мультимодальних перевезень набирає обертів. Однак на шляху до запровадження послуг мульти- та інтермодальних перевезень, які відповідатимуть сучасним вимогам клієнтів, ще багато завдань попереду. Пріоритетними є розроблення відповідного законодавства, розвиток інфраструктури, зокрема створення мультимодальних терміналів всередині країни та з'єднання нашої мультимодальної мережі з європейською.

Нині в Україні питання мультимодальних перевезень регулюється частково. В жовтні 2020 року Уряд підтримав

розроблений міністерством інфраструктури законопроект «Про мультимодальні перевезення». Цей законопроект спрямований на приєднання країни до Угоди про розвиток мультимодальних перевезень TRASECA – міжнародної транспортної програми за участі Європейського Союзу та 14 держав-членів Східноєвропейського, Кавказького та Центральноазиатського регіонів [9]. Прийняття в майбутньому цього законопроекту важливе для України і в інтеграційному напрямі. Адже в Європі йде боротьба за зменшення контейнерних автоперевезень, що стимулює розвиток мультимодального транспортування.

Щодо термінальної мережі, то велика частина нашої країни не має можливості працювати нормально із контейнерами. Термінал – це базова одиниця, вузлова точка, яка надає низку логістичних послуг для виробників, вантажоодержувачів і вантажовідправників, таких як розподіл товару, поєднання транспортних комунікацій з видами транспорту, перевантажування, складування. В Україні є лише 8 мультимодальних терміналів: п'ять терміналів Ліски (у Києві, Дніпрі, Харкові, Одесі та Чопі), два в Дніпрі (Укррічфлот і Акварель) і термінал в Тернополі, ще кілька дрібних терміналів [10]. Тому розширення мережі мультимодальних терміналів є необхідною умовою розвитку транспортно-логістичного сервісу в Україні, адже з появою інфраструктури, яка може обробити контейнер, з'явиться і ринок. Важливою є не надзвичайно розвинута інфраструктура. Це можуть бути і невеликі мультимодальні центри, доступні, відповідно оснащені, раціонально розміщені, які б забезпечували логістику регіону, в якому вони розташовані.

Висновки. У сучасних умовах ринковий попит на мультимодальні та інтермодальні перевезення зростає. Однак в Україні системна готовність до оперативного та професійного виконання мультимодальних вантажних перевезень є незадовільною, зокрема відсутнє технологічне забезпечення окремих етапів логістичного ланцюжка перевезення, правове регулювання такого виду вантажних перевезень є частковим. Водночас логістичні послуги мультимодальних та інтермодальних перевезень є перспективним шляхом для національних виробників логістичних послуг (перевізників малого та середнього бізнесу, експедиторів). Тому розвиток системи мультимодальних вантажоперевезень сприятиме комплексному розвитку інфраструктури та ресурсів різних видів транспорту, підвищенню рівня міжнародної співпраці, інтеграції національної транспортної інфраструктури та логістичного ринку до міжнародних транспортно-логістичних систем.

Список використаних джерел:

1. Петренко О.І., Дереповська Т.В. Проблеми розвитку мультимодальних перевезень в Україні та шляхи їх розв'язання. *Ефективна економіка*. 2017. № 5. С. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5582> (дата звернення: 30.10.2020).
2. Кухарчик О.Г. Ринок мультимодальних перевезень регіону та стратегія його розвитку: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05. Херсон, 2019. 213 с.
3. Димарчук С.М. Особливості організації транспортно-логістичних систем інтермодальних вантажоперевезень. *Вісник ДУ «Львівська політехніка»*. 2000. № 390. С. 20–22.
4. Сторожев В.В. Оптимізація транспортних засобів в мультимодальних системах доставки вантажів: автореф. дис. ... канд. техн. наук : 05.22.01. Одеса, 2008. 22 с.
5. Укрзалізниця розвиватиме інтермодальні перевезення з країнами Східної Європи та Балтії. URL: <https://www.ukrinform.ua/gubric-economy/3073176-ukrzaliznitsa-rozvivatime-intermodalnik-shidnoi-evropi-ta-baltii.html> (дата звернення: 02.11.2020).
6. «Контейнерний термінал Одеса» завершив будівництво 4-го пускового комплексу контейнерного терміналу на Карантинному молу. URL: https://lb.ua/economics/2020/10/27/469144_konteynerniy_terminal_odesa.html (дата звернення: 30.10.2020).
7. «Контейнерний термінал Одеси» обробив перший поїзд на Тернопіль «УІК». URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/press-release/689380.html> (дата звернення: 30.10.2020).
8. Стратегія сталої логістики для України на період до 2030 року. URL: <https://mtu.gov.ua/files/Logistics.pdf> (дата звернення: 04.11.2020).
9. Криклій В. Уряд підтримав розвиток мультимодальних перевезень в Україні. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-pidtrimav-rozvitok-multimodalnih-perevezen-v-ukrayini-vladislav-kriklij> (дата звернення: 06.11.2020).

10. Деменко В. Одним із найважливіших елементів розвитку торгівлі є розвиток інфраструктури контейнерних перевезень. URL: <https://railinsider.com.ua/volodymyr-demenko-odnym-iz-najvazhlyv/> (дата звернення: 30.10.2020).

References:

1. Petrenko O.I., Derepovs'ka T.V. (2017) Problemy rozvytku mul'tymodalnykh perevezenj v Ukraїni ta shljakhy jikh rozv'jazannja [Problems of development of multimodal transportations in Ukraine and ways of their solution]. *Efficient economy*, vol. 5. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5582> (accessed 30 October 2020).
2. Kukharchyk O.Gh. (2019) *Rynok mul'tymodalnykh perevezenj rehionu ta strateghija johho rozvytku* [The region's multimodal transportation market and its development strategy] (PhD Thesis), Kherson.
3. Dymarchuk S.M. (2000) Osoblyvosti orghanizaciji transportno-loghistrychnykh system intermodalnykh vantazhoperevezenj [Features of the organization of transport and logistics systems of intermodal freight transportation]. *Bulletin of Lviv Polytechnic State University*, no. 390, pp. 20–22.
4. Storozhev V.V. (2008) *Optymizacija transportnykh zasobiv v mul'tymodalnykh systemakh dostavky vantazhiv* [Optimization of vehicles in multimodal cargo delivery systems] (PhD Thesis), Odessa.
5. Ukrinform (2020) Ukrzaliznycja rozvyvatyme intermodaljni perevezennja z krajinamy Shkidnoji Jevropy ta Baltiji [Ukrainian railway plans to develop intermodal transportation with Eastern European and Baltic countries]. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3073176-ukrzaliznica-rozvyvatime-intermodalni-perevezenna-z-krainami-shidnoi-evropi-ta-baltii.html> (accessed 02 November 2020).
6. LB.ua (2020) «Kontejnernyj terminal Odesa» zavershyv budivnytvo 4-gho puskovogho kompleksu kontejnernogho terminalu na Karantynnomu molu «Odessa Container Terminal» has completed the construction of the 4th launch complex of the container terminal at the Quarantine Mall. Available at: https://lb.ua/economics/2020/10/27/469144_konteynernyj_terminal_odesa.html (accessed 30 October 2020).
7. Interfax-Ukraine (2020) «Kontejnernyj terminal Odesy» obrobyv pershyj pojizd na Ternopilj «Odessa Container Terminal» processed the first train to Ternopil. Available at: <https://ua.interfax.com.ua/news/press-release/689380.html> (accessed 30 October 2020).
8. Strateghija staloji loghistryky dlja Ukraїny na period do 2030 roku. Sustainable logistics strategy for Ukraine until 2030. Available at: <https://mtu.gov.ua/files/Logistics.pdf> (accessed 04 November 2020).
9. Krykliy V. (2020) Urjad pidtrymav rozvytok mul'tymodalnykh perevezenj v Ukraїni The government has supported the development of multimodal transportation in Ukraine. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-pidtrimav-rozvitok-multimodalnih-perevezen-v-ukrayini-vladislav-kriklij> (accessed 06 November 2020).
10. Demenko V. (2020) Odnym iz najvazhlyvishykh elementiv rozvytku torghivli je rozvytok infrastruktury kontejnernykh perevezenj One of the most important elements of trade development is the development of container transportation infrastructure. Available at: <https://railinsider.com.ua/volodymyr-demenko-odnym-iz-najvazhlyv/> (accessed 30 October 2020).

МУЛЬТИМОДАЛЬНЫЕ И ИНТЕРМОДАЛЬНЫЕ ГРУЗОВЫЕ ПЕРЕВОЗКИ В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТРАНСПОРТНОЙ ЛОГИСТИКИ

Аннотация. Статья посвящена теоретическим, прикладным аспектам организации мультимодальных и интермодальных грузовых перевозок. Названные схемы перевозок обеспечивают интеграцию разных видов транспорта и операционную совместимость на всех уровнях транспортной системы. Акцентировано на преимуществах мульти- и интермодальных перевозок, таких как: своевременность доставки, простота оформления транспортировки, сохранность груза во время транспортировки, упаковка в соответствии с установленными стандартами. Отмечено, что в Украине сфера мультимодальных перевозок находится на стадии развития, вопросы такого вида перевозок регулируются частично. Определены условия формирования в Украине мультимодального и интермодального сервиса европейского уровня. Среди них: усовершенствование законодательной базы, запуск правовых механизмов для более широкого использования этих видов грузовых перевозок, создание логистической инфраструктуры, соответствующей критериям модальности и интермодальности.

Ключевые слова: транспорт, транспортная логистика, грузовые перевозки, мультимодальные перевозки, интермодальные перевозки, мультимодальные терминалы.

MULTIMODAL AND INTERMODAL CARGO TRANSPORTATION IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL TRANSPORT LOGISTICS

Summary. The article is devoted to theoretical aspects of the organization of multimodal and intermodal cargo transportation. At cargo transportations various schemes of transportations are applied, each of which possesses certain characteristics. The choice of logistics technology depends on the characteristics of the cargo, the urgency of delivery and budget. Often all aspects of the logistics process are in different countries and on different continents. This eliminates the possibility of direct delivery "to the door". The situation requires the planning of an efficient logistics chain, in which the goods are consistently delivered by several types of freight transport. Transportation by one mode of transport delays the delivery process, and often makes it impossible at all. Such transportation is costly and inconvenient. The policy of multimodal transport is aimed at ensuring better integration of different types of transport and establishing interoperability at all levels of the transport system. It is noted that freight transportation is multimodal when two or more types of transport carry it out. Intermodal transportation is a kind of multimodal. It provides for the sequential transportation of goods by two or more types of transport in the same cargo unit (container, removable body), or in a vehicle without overloading the cargo when changing the type of transport. The advantages of these two schemes of transportation are timely delivery, ease of registration of transportation, storage of the goods during transportation, packing is carried out according to the established standards, the optimum price of delivery. It is noted that the inclusion of multimodal and intermodal container transportation in logistics services is a promising area for the development of the transport system of Ukraine and the integration of the domestic logistics market into international logistics markets. In Ukraine, the industry of multimodal transportation is developing. However, to create a multimodal and intermodal service at the European level in Ukraine, it is necessary to create a strong logistics infrastructure.

Key words: transport, transport logistics, freight (cargo) transportation, multimodal transportation, intermodal transportation, multimodal terminals.